

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2006 m. kovo 30 d.¹

I — Įvadas

skirtos remiantis vien tik ta aplinkybe, kad prašymų pateikimo metu jų gyvenamoji vieta buvo ne Nyderlanduose, o Ispanijoje.

1. Nagrinėjama byla suteikia pagrindą patikslinti EB 18 straipsnio 1 dalies taikymo sritį: ar Sąjungos pilietis, vien tik pasinaudavęs savo teise laisvai judėti, jau gali remtis šia nuostata, ar tam reikia papildomos sąsajos su Bendrijos teise? Kokią diskreciją Sąjungos piliečių teisė laisvai judėti palieka valstybėms narėms numatant tas socialines išmokas, kurių nereglamentuoja Bendrijos teisė? Būtent šiuos teisinius klausimus turi išnagrinėti Teisingumo Teismas, gavęs Nyderlandų *Centrale Raad van Beroep* (toliau taip pat – prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas) prašymą.

II — Teisinis pagrindas

A — *Bendrijos teisė*

3. EB 17 straipsnis išdėstytas taip:

2. Du Nyderlandų piliečiai, pripažinti civilėmis karo aukomis, pateikė kompetentingai Nyderlandų valdžios institucijai prašymus skirti tokiais atvejais numatytas kompensacijų išmokas. Šios išmokos jiems nebuvo

„1. Įvedama Sąjungos pilietybė. Kiekvienas asmuo, turintis valstybės narės pilietybę, yra Sąjungos pilietis. Sąjungos pilietybė ne pakeičia valstybės pilietybės, o ją papildo.

2. Sąjungos piliečiai naudojami šios Sutarties suteiktomis teisėmis ir atlieka jos nustatytas pareigas.“

1 — Originalo kalba: vokiečių.

4. Sąjungos piliečių teisė laisvai judėti EB 18 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taip:

„Kiekvienas Sąjungos pilietis turi teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje laikydamasis šioje Sutartyje ir jai įgyvendinti priimtose nuostatose nustatytų apribojimų bei sąlygų.“

5. Be to, EB 12 straipsnio 1 dalis numato tokį diskriminacijos draudimą:

„Šios Sutarties taikymo srityje, nepažeidžiant joje esančių specialių nuostatų, draudžiama bet kokia diskriminacija dėl pilietybės.“

B — Nacionalinė teisė

6. Dėl taikytinų Nyderlandų teisės aktu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, be kita ko, pateikė tokią informaciją.

7. Pagal 1984 m. kovo 10 d. Įstatymą dėl civilėms 1940–1945 m.² karo aukoms mokamų išmokų (toliau – WUBO) civilės karo aukos³ arba jų artimieji, be kita ko, turi teisę gauti periodinę išmoką (WUBO 7 ir po jo einantys straipsniai) ir papildomą pašalpą, skirtas išlaidoms padengti siekiant pagerinti civilių karo aukų gyvenimo sąlygas (WUBO 19 straipsnis). Šios periodinės išmokos tikslas – remiantis protingumo kriterijais kompensuoti karo padarinių sukeltą invalidumo nulemtą pajamų netekimą.

8. Remiantis WUBO 3 straipsniu, šis įstatymas taikomas tik toms civilėms karo aukoms, kurios turi Nyderlandų pilietybę ir prašymo pateikimo metu gyvena Nyderlanduose. Šis *pilietybės ir teritorialumo kriterijus* grindžiamas tuo, kad Nyderlandų tautos solidarumo pareigos civilėms karo aukoms taikymas yra ribojamas atsižvelgiant į jų pilietybę ir gyvenamąją vietą.

9. Jei remiantis WUBO periodinė išmoka arba papildoma pašalpa jau buvo paskirta, suinteresuotasis asmuo iš esmės išlaiko jam

2 — Wet uitkeringen burger-oorlogsslachtoffers 1940–1945 (Staatsblad 94).

3 — Pagal WUBO 2 straipsnį – tai civiliai gyventojai, kurie dėl Vokietijos arba Japonijos vykdytos okupacijos arba dėl neramumų pokario metais (kurie tęsėsi iki 1949 m. gruodžio 27 d.) buvusioje Nyderlandų Rytų Indijoje patyrė psichinę arba fizinę žalą, dėl kurios įgijo ilgalaikį invalidumą arba mirė.

suteiktas teisės ir tuo atveju, jei jis persikelia gyventi į užsienio valstybę. Tačiau, siekiant sutrukdyti tokiai praktikai, kai užsienio valstybėje gyvenantys asmenys, siekiantys įgyti teisę į išmokas pagal WUBO, tik trumpam apsigyvena Nyderlanduose, yra numatyta, kad asmenys, kurie apsigyveno Nyderlanduose jau įsigaliojus WUBO, netenka įgytų teisių, jei, nepraėjus penkeriems metams nuo jų atvykimo į Nyderlandus, jie vėl apsigyvena užsienio valstybėje (WUBO 3 straipsnio 3 dalis).

10. WUBO taikymas yra patikėtas *Raadskammer WUBO van de Pensioen- en Uitkeringsraad* (Pensijų ir išmokų taryba, toliau – PUR).

11. Įstatymų leidėjas akivaizdaus neteisingumo atvejais suteikė PUR teisę WUBO taikyti ir toms civilėms karo aukoms, kurios neatitinka pilietybės ir teritorialumo kriterijaus (WUBO 3 straipsnio 6 dalis). Vis dėlto ši *teisingumo išlyga* yra diskrecijos norma.

12. PUR administravimo praktikoje pagrindine teisingumo išlygos taikymo sąlyga lai-

komas glaudus ryšys su Nyderlandų visuomene tiek karo metais, tiek ir pateikiant prašymą⁴. Jei ši sąlyga įvykdyta, tada atsižvelgiant į konkretų atvejį nagrinėjama, ar tai akivaizdaus neteisingumo atvejis. Šiuo atveju taikomas bendras kriterijus, nurodantis, kad už Nyderlandų ribų turi būti gyvenama dėl aplinkybių, kurios objektyviai nepriklauso nuo asmens valios ir dėl kurių nebūtų galima pagrįstai tikėtis, kad šis asmuo gyvens Nyderlanduose. Tokios situacijos ypač gali būti susijusios su sienos perkėlimu ar su sveikatos priežastimis. Tačiau jei užsienio valstybėje gyvenama dėl vedybų arba ekonominių priežasčių, PUR manymu, teisingumo išlyga netaikytina. Ir atvirkščiai, PUR nuomone, teisingumo išlyga taikytina tais atvejais, jei suinteresuotasis asmuo žalos patyrimo metu ir iki pat prašymo pateikimo momento nepertraukiamai gyveno Nyderlanduose, nors niekada neturėjo Nyderlandų pilietybės.

13. Nuo 2004 m. liepos 1 d. įsigaliojo naujos PUR taisyklės dėl teisingumo išlygos taikymo. Dabar teisę į išmoką pagal WUBO turi Nyderlandų piliečiai, gyvenantys užsienio valstybėje, be kita ko, taip pat tada, jei prašymo pateikimo momentu jie turi Nyder-

⁴ — Manoma, kad glaudus ryšys su karo įvykiais egzistuoja tada, jei nukentėjęs turi Nyderlandų pilietybę arba buvo Nyderlandų subjektas 1910 m. vasario 10 d. Įstatymo (Staatsblad 55) prasme, arba jei nukentėjęs gyveno Nyderlanduose arba Nyderlandų Rytų Indijoje. Ryšys prašymo pateikimo momentu egzistuoja tada, jei nukentėjęs turi Nyderlandų pilietybę arba gyvena Nyderlanduose.

landų pilietybę, tam tikrą laiką buvo gyvenę Nyderlanduose ir jei jų bruto mėnesinės pajamos (kartu su partnerio) yra mažesnės kaip 1 741,56 euro.

III — Faktinės aplinkybės ir procesas

14. K. Tas-Hagen gimė 1943 m. buvusioje Nyderlandų Rytų Indijoje ir 1954 m. atvyko į Nyderlandus. 1961 m. jai buvo suteikta Nyderlandų pilietybė. 1986 m. ji dėl nedarbingumo nutraukė savo profesinę veiklą Hagos savivaldybės slaugos ir rūpybos tarnyboje (*Gemeentelijke Dienst Verpleging en Verzorging*), kurioje dirbo administracijos sekretore.

15. 1986 m. gruodžio mėn., dar gyvendama Nyderlanduose, K. Tas-Hagen, remdamasi WUBO, pateikė pirmąjį prašymą skirti jai periodinę išmoką ir kompensaciją. Šis prašymas buvo atmestas motyvuojant tuo, kad ji nepatyrė jokios žalos, galinčios nulemti nuolatinį invalidumą, ir todėl ji negali būti laikoma civile karo auka WUBO prasme.

16. 1987 m. K. Tas-Hagen apsigyveno Ispanijoje. 1999 m. ji pateikė naują prašymą,

siekdama būti pripažinta civile karo auka ir, be kita ko, pagal WUBO gauti periodinę išmoką bei pildomą pašalpą su gyvenimo sąlygų pagerinimu susijusioms išlaidoms padengti. 2000 m. gruodžio 29 d. Sprendimu buvo atmestas ir šis prašymas. Dabar PUR jau pripažino K. Tas-Hagen civile karo auka, tačiau pateikdama prašymą K. Tas-Hagen gyveno Ispanijoje ir todėl neįvykdė WUBO nustatytos teritorialumo sąlygos. Teisingumo išlyga jai taip pat negalėjo būti taikoma, nes nebuvo įvykdytos tam būtinos sąlygos. 2001 m. gruodžio 28 d. Sprendimu PUR K. Tas-Hagen skundą dėl 2000 m. gruodžio 29 d. Sprendimo atmetė kaip nepagrįstą.

17. R. A. Tas gimė 1931 m. Nyderlandų Rytų Indijoje o 1947 m. atvyko į Nyderlandus. Nuo 1951 iki 1971 m. jis turėjo Indonezijos pilietybę. 1971 m. jis atgavo Nyderlandų pilietybę. 1983 m. jis nutraukė pareigūno veiklą Hagos savivaldybėje ir dėl psichikos sveikatos sutrikimo jam buvo pripažintas 100 % invalidumas. 1987 m. jis persikėlė gyventi į Ispaniją.

18. 1999 m. balandžio mėn. R. A. Tas pateikė, be kita ko, prašymą dėl periodinės išmokos ir papildomos pašalpos gyvenimo sąlygoms pagerinti pagal WUBO. 2000 m. gruodžio 28 d. Sprendimu PUR šį prašymą atmetė. Nors R. A. Tas ir yra pripažintas civile karo auka, jis neįvykdo WUBO nustatytos teritorialumo sąlygos, nes prašymo

pateikimo momentu gyveno Ispanijoje. PUR taip pat laikėsi nuomonės, kad šio atvejo aplinkybės nepateisina teisingumo išlygos taikymo. 2001 m. gruodžio 28 d. Sprendimu PUR kaip nepagrįstą taip pat atmetė ir R. A. Tas skundą dėl 2000 m. gruodžio 28 d. Sprendimo.

aukoms atsisakoma vien todėl, kad suinteresuotasis asmuo, turintis atitinkamos valstybės narės pilietybę, pateikdamas prašymą gyvena ne šios, o kitos valstybės narės teritorijoje?“

19. K. Tas-Hagen ir R. A. Tas šiuos neigiamus sprendimus apskundė teismui, be kita ko, tvirtindami, kad WUBO 3 straipsnyje numatyta teritorialumo sąlyga pažeidžia nuostatas dėl Sąjungos pilietybės.

21. Rašytines pastabas Teisingumo Teismui pateikė Nyderlandų vyriausybė, Jungtinės Karalystės vyriausybė, Lietuvos vyriausybė ir Europos Bendrijų Komisija. PUR, kaip atsakovė pagrindinėje byloje, pasirėmė Nyderlandų vyriausybės rašytinėmis pastabomis. 2006 m. vasario 16 d. posėdyje savo pastabas dėl šios bylos pateikė Nyderlandų vyriausybė, Jungtinės Karalystės vyriausybė ir Komisija.

IV — Prašymas priimti prejudicinį sprendimą ir procesas Teisingumo Teisme

20. *Centrale Raad van Beroep* 2005 m. balandžio 22 d. Nutartimi nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir Teisingumo Teismui pateikti šį prejudicinį klausimą:

„Ar Bendrijos teisė, pirmiausia EB 18 straipsnis, nedraudžia nacionalinės teisės normos, kuria remiantis tokiais aplinkybėmis, kokios yra nagrinėjamoje pagrindinėje byloje, skirti išmoką civilėms karo

V — Vertinimas

22. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar EB 18 straipsnio 1 dalis nedraudžia nacionalinės teisės normos, kuria remiantis valstybė narė atsisako išmokėti savo piliečiui išmoką civilėms karo aukoms vien todėl, kad suinteresuotasis asmuo pateikdamas prašymą gyvena ne šios valstybės, o kitos valstybės narės teritorijoje.

A — *Sąjungos piliečių teisės laisvai judėti taikymo sritis*

nes šioje valstybėje narėje jie nėra apsisotoje laikinai, o gyvena nuolatose⁶.

1. EB 18 straipsnio 1 dalies santykis su kitomis pagrindinėmis laisvėmis

2. Asmeninė ir *ratione materiae* taikymo sritis

23. Pagal nusistovėjusią teismo praktiką EB 18 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė laisvai judėti taikoma tik tada, jei netaikytinos kitos konkretesnės EB 39, 43 ir 49 straipsniuose numatytos teisės⁵.

25. Nyderlandų piliečiai, šiuo atveju K. Tas-Hagen ir R. A. Tas, yra Sąjungos piliečiai EB 17 straipsnio 1 dalies prasme ir todėl gali naudotis EB 18 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teise laisvai judėti.

24. Taip yra šiuo atveju: pagrindinės bylos aplinkybės nepateikia jokių nuorodų apie tai, kad K. Tas-Hagen ir R. A. Tas Ispanijoje būtų vykdę ekonominę veiklą ir todėl jiems būtų galima taikyti vieną iš konkretesnių asmenų judėjimo laisvių. Be to, Ispanijoje K. Tas-Hagen ir R. A. Tas nesinaudoja jokiomis paslaugomis, numatytomis EB 49 straipsnyje,

26. Šia teise laisvai judėti jie gali pasinaudoti ir Nyderlandų Karalystės, kurios pilietybę jie turi, atžvilgiu. Nors Sąjungos pilietybe nesiekama išplėsti Sutarties *ratione materiae* taikymo srities vidaus situacijoms, neturinčioms jokio ryšio su Bendrijos teise⁷, nagrinėjamu atveju bylos aplinkybėms būdingas tarpvalstybinis kontekstas, nes K. Tas-Hagen ir R. A. Tas pagal EB 18 straipsnio 1 dalį,

5 — 1996 m. vasario 29 d. Sprendimas *Skanavi ir Chryssanthakopoulos* (C-193/94, Rink. p. I-929, 22 punktas); 2002 m. lapkričio 26 d. Sprendimas *Oteiza Olazabal* (C-100/01, Rink. p. I-10981, 26 punktas); 2003 m. vasario 6 d. Sprendimas *Stylianakis* (C-92/01, Rink. p. I-1291, 18 punktas); 2004 m. gruodžio 16 d. Sprendimas *My* (C-293/03, Rink. p. I-12013, 33 punktas) ir 2005 m. rugsėjo 15 d. Sprendimas *Ioannidis* (C-258/04, Rink. p. I-8275, 37 punktas).

6 — 2004 m. spalio 19 d. Sprendimas *Zhu ir Chen* (C-200/02, Rink. p. I-9925, 22 punktas); taip pat žr. 1988 m. spalio 5 d. Sprendimą *Steymann* (196/87, Rink. p. 6159, 15–17 punktai); taip pat dėl „aktyvios“ paslaugų teikimo laisvės – 1995 m. lapkričio 30 d. Sprendimą *Gebhard* (C-55/94, Rink. p. I-4165, ypač 25 ir 26 punktai) ir 2004 m. rugsėjo 7 d. Sprendimą *Trojani* (C-456/02, Rink. p. I-7573, 28 punktas).

7 — 1997 m. birželio 5 d. Sprendimas *Uecker ir Jacquet* (sujungtose bylose C-64/96 ir C-65/96, Rink. p. I-3171, 23 punktas); 2003 m. spalio 2 d. Sprendimas *García Avello* (C-148/02, Rink. p. I-11613, 26 punktas) ir 2005 m. liepos 12 d. Sprendimas *Schempp* (C-403/03, Rink. p. I-6421, 20 punktas); panašūs sprendimai: 2004 m. balandžio 29 d. *Pusa* (C-224/02, Rink. p. I-5763, 18 ir 19 punktai) ir 2002 m. liepos 11 d. *D'Hoop* (C-224/98, Rink. p. I-6191, 30 ir 31 punktai).

naudodamiesi savo teise laisvai judėti, prašymo skirti išmoką civilėms karo aukoms pateikimo momentu gyveno Ispanijoje. Taigi ryšys su Bendrijos teise egzistuoja.

civilėms karo aukoms nepatenka į Reglamento Nr. 1408/71⁹ (žr. jo 4 straipsnio 4 dalį) ir Reglamento Nr. 883/2004¹⁰ (žr. 4 straipsnio 5 dalį) taikymo sritį.

27. Vis dėlto ginčytina yra tai, ar Sąjungos pilietis, vien tik pasinaudojęs teise laisvai judėti, jau gali remtis EB 18 straipsnio 1 dalimi, ar reikia, kad dar ir aplinkybės būtų susijusios su sritimi, kurią reglamentuoja Bendrijos teisė, netgi jei ji numato tik šios srities tikslus.

29. Teisinga tai, kad Teisingumo Teismas savo sprendimuose sekoje bylų, susijusių su Sąjungos piliečių laisvo judėjimo teise, rėmėsi ne tik EB 18 straipsniu (atitinkančiu EB sutarties 8a straipsnį), bet ir nuorodomis į kitas Bendrijos teisės normas. Teisingumo Teismas ypač konstatavo, kad tose bylose nagrinėjamos socialinės išmokos savo ruožtu patenka į Bendrijos teisės taikymo sritį¹¹.

28. Remiantis nuomone, kurią ypač gynė Jungtinės Karalystės vyriausybė, EB 18 straipsnio 1 dalimi galima remtis tik tuo atveju, kai nagrinėjamos aplinkybės, be paprasčiausio pasinaudojimo judėjimo laisve, taip pat susijusios su tam tikra Bendrijos teisės reglamentuojama sritimi, ir todėl Bendrijos teisė gali būti taikoma *ratione materiae*. Jei remsimės šia nuomone, tai K. Tas-Hagen ir R. A. Tas nagrinėjamu atveju negali remtis jokių EB 18 straipsnio 1 dalies pažeidimu. Čia nagrinėjamų socialinių išmokų civilėms karo aukoms nereglamentuoja nei pirminė, nei antrinė Bendrijos teisė⁸. Netgi aiškiai nurodoma, kad išmokos

30. Be to, Teisingumo Teismas visada daro prielaidą, kad „situacija priklauso Bendrijos teisei *ratione materiae*“, jei tik Sąjungos

8 — Šia prasme taip pat žr. 1978 m. liepos 6 d. Sprendimą *Gillard* (9/78, Rink. p. 1661, 13–15 punktai); 1979 m. gegužės 31 d. Sprendimą *Even* (207/78, Rink. p. 2019, 12–14 punktai) ir 2004 m. rugsėjo 16 d. Sprendimą *Baldinger* (C-386/02, Rink. p. I-8411, 16–18 punktai).

9 — 1971 m. birželio 14 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims, savarankiškai dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje (OL L 149, p. 2, toliau – Reglamentas Nr. 1408/71), iš dalies pakeistas Reglamentu (EB) Nr. 631/2004 (OL L 100, p. 1).

10 — 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 883/2004 dėl socialinės apsaugos sistemų koordinavimo (OL L 166, p. 1, ištaisyimas OL L 200, p. 1, toliau – Reglamentas Nr. 883/2004). Šis reglamentas atėičiai pakeis Reglamentą Nr. 1408/71.

11 — 1998 m. gegužės 12 d. Sprendimas *Martínez Sala* (C-85/96, Rink. p. I-2691, 28, 45, 57 ir 61–63 punktai); 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimas *Grzelczyk* (C-184/99, Rink. p. I-6193, 27 punktas); sprendimas *D'Hoop* (nurodytas 7 išnašoje, 17 ir 32 punktai) ir 2005 m. kovo 15 d. Sprendimas *Bidar* (C-209/03, Rink. p. I-2119, 38–43 punktai). Žr. nesusijusius su socialinių išmokų sritimi sprendimus, pavyzdžiui, 2005 m. liepos 7 d. Sprendimą *Komisija prieš Austriją* (C-147/03, Rink. p. I-5969, 44 punktas).

pilietis pasinaudojo savo laisvo judėjimo teise pagal EB 18 straipsnio 1 dalį:

„Tokioms situacijoms priskirtinos tos, kurios susijusios su Sutartyje garantuojamų pagrindinių laisvių įgyvendinimu, ir tos, kurios susijusios su laisvės judėti ir apsigyventi valstybės narės teritorijoje įgyvendinimu, kaip tą numato EB 18 straipsnis.“¹²

31. Teisingumo Teismas taip elgiasi netgi tais atvejais, kai vienintelis ryšys su Bendrijos teise yra aplinkybė, kad suinteresuotasis asmuo pasinaudojo teise laisvai judėti arba turi Sąjungos piliečio statusą¹³.

32. Todėl, vertinant atitinkamą atvejį, tai, kad nagrinėjama sritis ar prašoma skirti socialinė išmoka yra reglamentuojama Bendrijos teisės arba atitinka Bendrijos tikslą, gali būti tik *papildoma aplinkybė*¹⁴. Tokių argu-

12 — Sprendimai *Schempp* (nurodytas 7 išnašoje, 17 ir 18 punktai) ir *Bidar* (nurodytas 11 išnašoje, 32 ir 33 punktai). Taip pat žr. sprendimus *Grzelczyk* (nurodytas 11 išnašoje, 32 ir 33 punktai); *D'Hoop* (nurodytas 7 išnašoje, 28 ir 29 punktai); *García Avello* (nurodytas 7 išnašoje, 23 ir 24 punktai) ir *Pusa* (nurodytas 7 išnašoje, 16 ir 17 punktai).

13 — Sprendimų *García Avello* 23 ir 24 punktai; *Pusa* 16 ir 17 punktai bei *Schempp* 13 ir paskesni punktai, visi sprendimai nurodyti 7 išnašoje.

14 — Pvz., žr. sprendimą *D'Hoop* (nurodytas 7 išnašoje, 32 punktas): „Tai pirmiausia taikoma švietimo srityje <...>“. Atitinkama formuluotė randama ir 11 išnašoje minėto sprendimo *Komisija prieš Austriją* 44 punkte.

mentų ypač randame su studentų¹⁵ judėjimo laisve susijusių bylų sprendimuose. Vis dėlto Teisingumo Teismas šiose bylose turėjo peržiūrėti savo ankstesnę praktiką, kuri buvo priimta tada, kai dar nebuvo nei Sąjungos pilietybės, nei Sutarties nuostatos dėl naujos Švietimo politikos¹⁶ – kurios būtų suteikusios galimybę taikyti Bendrijos teisę nagrinėjamiems aplinkybėms.

33. Tačiau tokie papildomi argumentai nėra *privaloma sąlyga* siekiant, kad būtų taikoma EB 18 straipsnio 1 dalis¹⁷. Atvirkščiai, Sąjungos piliečiai gali remtis savo teise laisvai judėti ir tada, kai pati nagrinėjama sritis arba prašoma išmoka nėra reglamentuojamos Bendrijos teisės¹⁸.

15 — Sprendimai *Grzelczyk* (nurodytas 11 išnašoje, 34–36 punktai) ir *Bidar* (nurodytas 11 išnašoje, 38 ir 43 punktai). Panašūs sprendimai: *D'Hoop* (nurodytas 7 išnašoje, 32 ir 33 punktai) ir 2004 m. kovo 23 d. Sprendimas *Collins* (C-138/02, Rink. p. I-2703, 62 ir 63 punktai).

16 — Maastrichto sutartimi (Europos Sąjungos sutartis) į EB sutarties VIII antraštinę dalį (tapo XI antraštinė dalimi) buvo įtrauktas naujas 3 skyrius „Švietimas, profesinis mokymas ir jaunimas“.

17 — Taip pat sprendimuose *Grzelczyk* (nurodytas 11 išnašoje, 30–37 punktai) ir *Bidar* (nurodytas 11 išnašoje, 30–37 punktai) Teisingumo Teismas konstatavo, kad EB 12 straipsnio kartu su EB 18 straipsniu taikymui pakanka to, kad suinteresuotieji asmenys, kaip Sąjungos piliečiai, pasinaudojo savo teise laisvai judėti. Nors į aplinkybę, kad suinteresuotieji asmenys išvyko mokytis, abiejose bylose buvo atkreiptas dėmesys, ji nebuvo laikoma *papildoma sąlyga* tam, kad būtų galima remtis nediskriminavimo principu, o tik aplinkybė, kuri savaime „negali panaikinti galimybės remtis nediskriminavimo dėl pilietybės principu, įtvirtintu EB 12 straipsnyje“ (sprendimo *Grzelczyk* 36 punktas; taip pat žr. sprendimo *Bidar* 34 ir 46 punktus).

6 išnašoje minėtame sprendime *Trojani* taip pat nenurodoma jokia papildoma sąlyga tam, kad būtų taikomi EB 12 ir 18 straipsniai. Jo 42 punkte tik pateikiama nuoroda į sprendimą *Grzelczyk*, kuris, kaip ką tik buvo išdėstyta, nenumato jokios tokio pobūdžio papildomos sąlygos.

18 — Šia prasme žr. 7 išnašoje nurodytus sprendimus *García Avello* (24 ir 25 punktai); *Pusa* (17 ir 22 punktai) ir *Schempp* (18 ir 19 punktai).

34. Čia pasireiškia Sąjungos piliečio teisės laisvai judėti – kaip *pagrindinės laisvės* – prigimtis¹⁹. EB 18 straipsnio 1 dalis, kaip pagrindinė laisvė, taikoma tiesiogiai²⁰ ir turi būti aiškinama plačiau²¹. Ypač šios nuostatos, kaip ir klasikinių vidaus rinkos²² pagrindinių laisvių, taikymo sritis nėra apribojama pavienėmis sritimis.

35. Taigi klasikinės pagrindinės laisvės taikomos ir toms sritims, kuriose Sutartimi Bendrijai nėra suteikiama kompetencija ir kurios nėra kitaip ja reglamentuojamos. Atskyrus nuo pagrindinių laisvių taikymo sritis būtent tokias sritis, kurių nereglamentuoja Bendrijos teisė, nepavyktų prasmingai įgyvendinti pagrindinių Bendrijos tikslų – sukurti bendrosios rinkos be laisvo prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimo kliūčių (EB 3 straipsnio 1 dalies c punktas). Tokiu

atveju vidaus rinka prarastų platų užmojų tapti erdve be vidaus sienų (EB 14 straipsnio 2 dalis) ir būtų tik fragmentinio pobūdžio, nes apimtų tik pavienius produktus ir veiklos sritis, kurias reglamentuoja konkretūs Bendrijos teisės aktai.

36. Tuo labiau pagrindinių laisvių taikymo sritis negali apsiriboti vien tik tomis sritimis, kuriose Bendrija jau yra pasinaudojusi savo kompetencija, ypač priimdama derinimo priemones²³: atvirkščiai, pagrindinių laisvių logiką ir tikslą atitinka bei jų tiesioginio taikymo išraiška yra būtent tai, kad pagrindinės laisvės visų pirma gali būti veiksmingos nesuderintose arba dar nesuderintose srityse. Jei pagrindinės laisvės taikymą susietume su derinimo priemonės buvimu, tai galiausiai reikštų, kad ji prarastų tiesioginį veikimą.

19 – Sąjungos piliečio teisė laisvai judėti aiškiai įvardijama kaip pagrindinė laisvė sprendimuose *D'Hoop* (nurodytas 7 išnašoje, 29 punktas); *García Avello* (nurodytas 7 išnašoje, 24 punktas) ir *Pusa* (nurodytas 7 išnašoje, 17 punktas); panašūs sprendimai: *Zhu ir Chen* (nurodytas 6 išnašoje, 31 punktas) ir 2006 m. kovo 23 d. Sprendimas *Komisija prieš Belgiją* (C-408/03, Rink. p. I-2647, 40 punktas), pagal kuriuos EB 18 straipsnis įtvirtina pagrindinį principą, būtent laisvo asmenų judėjimo principą.

20 – 2002 m. rugsėjo 17 d. Sprendimas *Baunbast ir R.* (C-413/99, Rink. p. I-7091, 84–86 ir 94 punktai); sprendimai *Zhu ir Chen* (nurodytas 6 išnašoje, 26 punktas) ir *Komisija prieš Belgiją* (nurodytas 19 išnašoje, 34 punktas).

21 – Sprendimai *Zhu ir Chen* (nurodytas 6 išnašoje, 31 punktas) ir *Komisija prieš Belgiją* (nurodytas 19 išnašoje, 40 punktas).

22 – Laisvas prekių judėjimas (EB 23 ir paskesni straipsniai), laisvas darbuotojų judėjimas (EB 39 straipsnis), įsisteigimo laisvė (EB 43 ir 48 straipsniai), laisvė teikti paslaugas (EB 49 ir 50 straipsniai), taip pat laisvas kapitalo ir mokėjimų judėjimas (EB 56 straipsnis).

37. Remiantis nusistovėjusia teismo praktika, pagrindinių laisvių reikia laikytis net ir tose srityse, kurių Bendrijos teisė (dar) nereglamentuoja ir kurios priklauso atitinka-

23 – Iš daugelio sprendimų žr. 1979 m. vasario 20 d. Sprendimą *Rewe-Zentral*, vadinamąjį „*Cassis de Dijon*“ (120/78, Rink. p. 649, 6, 8 ir 15 punktai); 2004 m. liepos 13 d. Sprendimą *Komisija prieš Prancūziją* (C-262/02, Rink. p. I-6569, 23 ir 25 punktai) ir sprendimą *Bacardi France* (C-429/02, Rink. p. I-6613, 32 ir 34 punktai), taip pat 2005 m. gruodžio 13 d. Sprendimą *Sevic Systems* (C-411/03, Rink. p. I-10805, 26 punktas).

mų valstybių narių kompetencijai. Taip, pavyzdžiui, yra tiesioginių mokesčių srityje²⁴, baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso teisės²⁵ srityje, taip pat socialinės apsaugos sistemų srityje²⁶. Panašiai Teisingumo Teismas nusprendė ir byloje, susijusioje su teise į vardą²⁷.

38. Jei valstybės narės neprivalėtų EB 18 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos Sąjungos piliečių teisės laisvai judėti taikyti visoms sritims, o tiksliai tam tikroms pavienėms sritims, kuriose Sutartis Bendrijai suteikia kompetenciją arba kurios yra reglamentuojamos Bendrijos teisės aktais, tai prieštarautų tiek Sąjungos pilietybės koncepcijai, tiek ir esminiam visų Sąjungos piliečių statusui²⁸, kurio turėjimas nepriklauso nuo jokios ūkinės veiklos²⁹.

39. Tam neprieštarauja EB 18 straipsnio 1 dalyje numatyta sąlyga, kad kiekvienas Sąjungos pilietis turi teisę laisvai judėti tik „laikydamasis šioje Sutartyje ir jai įgyvendinti priimtose nuostatose nustatytų apribojimų bei sąlygų“. Ši išlyga iš tiesų nenumato jokių šios pagrindinės laisvės taikymo srities *ratione materiae* apribojimų. Ši išlyga, kitaip negu EB 39 straipsnio 4 dalis ir EB 45 straipsnis, kaip tik nenumato aiškių išimčių sritims. Atvirkščiai, tai tik ribojanti sąlyga, kuri tokia pat ar panašia forma numatoma ir visų kitų pagrindinių laisvių atžvilgiu, ypač EB 30 straipsnyje, EB 39 straipsnio 3 dalyje, EB 46 straipsnio 1 dalyje ir EB 58 straipsnyje.

24 — 1995 m. vasario 14 d. Sprendimas *Schumacker* (C-279/93, Rink. p. I-225, 21 punktas); 1995 m. rugpjūčio 11 d. Sprendimas *Wielockx* (C-80/94, Rink. p. I-2493, 16 punktas); 2004 m. kovo 11 d. Sprendimas *De Lasteyrie du Saillant* (C-9/02, Rink. p. I-2409, 44 punktas); 2004 m. rugsėjo 7 d. Sprendimas *Manninen* (C-319/02, Rink. p. I-7477, 19 punktas); 2005 m. gruodžio 13 d. Sprendimas *Marks & Spencer* (C-446/03, Rink. p. I-10837, 29 punktas); 2006 m. sausio 19 d. Sprendimas *Bouanich* (C-265/04, Rink. p. I-923, 28 punktas) ir 2006 m. vasario 23 d. Sprendimas *Keller Holding* (C-471/04, Rink. p. I-2107, 28 punktas).

25 — 1989 m. vasario 2 d. Sprendimas *Cowan* (186/87, Rink. p. I-195, 19 punktas) ir 1998 m. lapkričio 24 d. Sprendimas *Bickel ir Franz* (C-274/96, Rink. p. I-7637, 17 punktas).

26 — 1998 m. balandžio 28 d. Sprendimas *Decker* (C-120/95, Rink. p. I-1831, 21 ir 23 punktai) ir sprendimas *Kohll* (C-158/96, Rink. p. I-1931, 17 ir 19 punktai); 2000 m. lapkričio 23 d. Sprendimas *Elsen* (C-135/99, Rink. p. I-10409, 33 punktas); taip pat 2005 m. liepos 7 d. Sprendimas *Van Pommeren-Bourgondien* (C-227/03, Rink. p. I-6101, 39 punktas).

27 — 1993 m. kovo 30 d. Sprendimas *Konstantinidis* (C-168/91, Rink. p. I-1191).

28 — Sprendimai *Baumbast ir R* (nurodytas 20 išnašoje, 82 punktas); *García Avella* (nurodytas 7 išnašoje, 22 punktas); taip pat *Zhu ir Chen* (nurodytas 6 išnašoje, 25 punktas); taip pat žr. sprendimus *Grzelczyk* (nurodytas 11 išnašoje, 31 punktas); *D'Hoop* (nurodytas 7 išnašoje, 28 punktas); *Collins* (nurodytas 15 išnašoje, 61 punktas); *Pusa* (nurodytas 7 išnašoje, 16 punktas); *Bidar* (nurodytas 11 išnašoje, 31 punktas); *Komisija prieš Austriją* (nurodytas 11 išnašoje, 45 punktas) ir *Schempp* (nurodytas 7 išnašoje, 15 punktas).

29 — Sprendimas *Baumbast ir R* (nurodytas 20 išnašoje, 81, 83 ir 84 punktai); ta pačia prasme žr. sprendimus *Trojani* (nurodytas 6 išnašoje, 40 punktas) ir *Bidar* (nurodytas 11 išnašoje, 37 punktas).

40. Todėl Teisingumo Teismas, pavyzdžiui, konstatavo, kad EB 18 straipsnio 1 dalis tiesioginių mokesčių³⁰ ir socialinės apsaugos sistemų³¹ atžvilgiu turi būti taikoma lygiai taip pat, kaip ir kitos pagrindinės laisvės³². Tas pats taikoma ir teisei į vardą. Nors galiojanti Bendrijos teisė šios srities nereglamentuoja ir ji patenka į valstybių narių kompetenciją, valstybės narės, vykdydamos savo kompetenciją, vis dėlto privalo atsižvelgti į Bendrijos teisę ir ypač į

30 — Sprendimas *Schempp* (nurodytas 7 išnašoje, 19 punktas).

31 — Sprendimas *Elsen* (nurodytas 26 išnašoje, 33 punktas).

32 — Šiuo klausimu žr. argumentus, pirmiau pateiktus šios išvados 37 punkte.

EB 18 straipsnio 1 dalyje numatytą teisę laisvai judėti³³. Galiausiai dėl tos pačios priežasties šios nuostatos privaloma laikytis taip pat tada, kai vykdamas priverstinio išieškojimo priemonės nacionalinės teisės normos reikalauja apskaičiuoti Sąjungos piliečio pajamas, iš kurių gali būti vykdomas išieškojimas³⁴.

41. Tokiomis aplinkybėmis EB 18 straipsnio 1 dalis turi būti taikoma ir tokiai situacijai, kai Sąjungos pilietis, kuris savo gyvenamąją vietą perkėlė į ne savo pilietybės, o kitą valstybę narę, prašo valstybės narės, kurios pilietybę jis turi, kompetentingų įstaigų skirti išmokas civilėms karo aukoms. Žinoma, tai, kad tokios socialinės išmokos nėra reglamentuojamos Bendrijos teisės normomis, sukelia logišką pasekmę, kad valstybės narės turi didelę diskreciją jas tvarkyti³⁵.

42. Sprendimas *Baldinger*³⁶, kurį Teisingumo Teismas neseniai priėmė byloje dėl Austrijos teisės normos, reglamentuojančios kompensacijas buvusiems karo belaisviams, taip pat nedraudžia taikyti EB 18 straipsnio 1 dalies. Šiame sprendime Teisingumo Teismas iš tiesų apsiribojo konstatavimu, kad išmokos karo aukoms nepatenka į Reglamento Nr. 1408/71 taikymo sritį, kad jos nėra darbuotojų migrantų darbo sąlygos

EB 39 straipsnio 2 dalies prasme ir kad jos taip pat nepriskiriamos socialinėms lengvatom, į kurias turi teisę darbuotojai migrantai pagal Reglamento Nr. 1612/68 7 straipsnio 2 dalį.

43. Savo nuomonės dėl EB 18 straipsnio 1 dalies taikymo Teisingumo Teismas byloje *Baldinger* nepateikė. Jam ir nebuvo būtina to daryti, nes prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas neprašė šios nuostatos išaiškinti³⁷. Vis dėlto generalinis advokatas D. Ruiz-Jarabo Colomer savo išvadoje, pateiktoje byloje *Baldinger*, išsamiai išnagrinėjo EB 18 straipsnio 1 dalies taikomumą ir jam pritarė³⁸. Bet kuriuo atveju pats Teisingumo Teismas šiuo klausimu byloje *Baldinger* nenusprendė aiškiai priešingai. Atsižvelgiant į kitą Teisingumo Teismo praktiką dėl Sąjungos piliečių teisės laisvai judėti³⁹, nėra pagrindo teigti, kad toks Teisingumo Teismo tylėjimas sprendime *Baldinger* turi būti aiškinamas kaip privalomas įrodymas to, kad EB 18 straipsnio 1 dalis negali būti taikoma.

3. Taikymas laiko atžvilgiu

44. Vien tik siekiant išsamumo reiktų pažymėti, kad EB 18 straipsnio 1 dalies taikymui

33 — Sprendimas *Garca Avello* (nurodytas 7 išnašoje, 25 punktas); taip pat šiuo klausimu žr. 2005 m. birželio 30 d. Generalinio advokato F. G. Jacobs išvadą byloje *Standesamt Stadt Niebüll* (C-96/04, sprendimas dar nepriimtas, ypač 50 punktas).

34 — Sprendimas *Pusa* (nurodytas 7 išnašoje, 22 ir 23 punktai).

35 — Šiuo klausimu žr. šios išvados 61–64 punktus.

36 — 8 išnašoje nurodytas sprendimas, ypač žr. jo 16–21 punktus.

37 — Prejudicinis klausimas pateiktas sprendimo *Baldinger* (nurodyto 8 išnašoje) 13 punkte.

38 — 2003 m. gruodžio 11 d. Generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvada byloje *Baldinger* (C-386/02, Rink. p. I-8411, 24–47 punktai, ypač 31 punktas).

39 — Taip pat šiuo klausimu žr. šios išvados 40 punktą ir ypač 7 išnašoje nurodytą sprendimą *Garca Avello*, kurį priėmė Teisingumo Teismo plenarinė sesija.

neprieštarauja ir jokios laiko aplinkybės. Nors K. Tas-Hagen ir R. A. Tas Ispanijoje apsigyveno jau 1987 m., taigi dar prieš įsigaliojant Mastrichto sutarties nuostatomis, numatančioms Sąjungos pilietybę⁴⁰, šios nuostatos bet kuriuo atveju taikomos aplinkybių, kurios buvo susiklosčiusios iki šio laiko momento, esamam poveikiui⁴¹. Vadinasi, jas galima taikyti ir vertinant jau anksčiau įvykusio K. Tas-Hagen ir R. A. Tas gyvenamosios vietos perkėlimo į Ispaniją poveikį jų dabartinei teisei gauti išmokas, skirtas civilėms karo aukoms pagal WUBO.

piliečiams, esantiesiems tokioje pačioje situacijoje, būti vienodai teisiškai vertinamiems, neatsižvelgiant į jų pilietybę ir nepažeidžiant šiuo klausimu aiškiai nustatytų išimčių⁴³.

B — *Laisvo judėjimo apribojimas*

45. Taigi toks su gyvenamąja vieta susijęs reikalavimas, kuris keliamas K. Tas-Hagen ir R. A. Tas, turi būti vertinamas atsižvelgiant į Sąjungos piliečių teisę laisvai judėti pagal EB 18 straipsnio 1 dalį.

47. Sąjungos pilietis, pasinaudojęs savo teise laisvai judėti, numatyta EB 18 straipsnio 1 dalyje, patenka į sutarties taikymo sritį ir todėl gali remtis EB 12 straipsnio pirmojoje pastraipoje įtvirtintu bendru nediskriminavimo principu, kuris draudžia bet kokią diskriminaciją dėl pilietybės⁴⁴.

48. Vis dėlto Sąjungos piliečiai, šiuo atveju K. Tas-Hagen ir R. A. Tas, yra diskriminuojami ne dėl pilietybės. Tiesioginės diskriminacijos galimybė atkrinta jau vien todėl, kad čia nagrinėjamos išmokos gali būti skiriamos tik Nyderlandų piliečiams, o abu ieškovai būtent ir turi šios valstybės pilietybę. Nagrinėjamu atveju tai taip pat nėra ir netiesioginė diskriminacija dėl pilietybės. Tiesa, netiesioginės diskriminacijos dėl pilietybės pagrindu dažnai tampa reikalavimas, susietas su suinteresuotojo asmens gyvenamąja vieta. Tačiau pagal WUBO 3 straipsnyje numatytą gyvenamosios vietos reikalavimą nevienodas po-

46. Kaip jau buvo išdėstyta⁴², remiantis nusistovėjusia teismo praktika Sąjungos pilietybe „siekiama suteikti valstybių narių piliečiams fundamentalų statusą, leidžiantį

43 — Žr. sprendimus *Collins* (nurodytas 15 išnašoje, 61 punktą); *Komisija prieš Austriją* (nurodytas 11 išnašoje, 45 punktą) ir *Schempp* (nurodytas 7 išnašoje, 15 punktą); jau panašūs sprendimai: *Grzelczyk* (nurodytas 11 išnašoje, 31 punktą); *D'Hoop* (nurodytas 7 išnašoje, 28 punktą); *García Avello* (nurodytas 7 išnašoje, 22 ir 23 punktą); *Pusa* (nurodytas 7 išnašoje, 16 punktą) ir *Bidar* (nurodytas 11 išnašoje, 31 punktą).

44 — Sprendimai *Grzelczyk* (nurodytas 11 išnašoje, 31 punktą); *García Avello* (nurodytas 7 išnašoje, 22, 23, 27, 29 ir 30 punktą); *Bidar* (nurodytas 11 išnašoje, 31–33 punktą); *Komisija prieš Austriją* (nurodytas 11 išnašoje, 45 punktą) ir *Schempp* (nurodytas 7 išnašoje, 15 ir paskesni punktą). Ta pačia prasme, tačiau konkrečiai nesiejant su EB 12 straipsniu, žr. 7 išnašoje nurodytus sprendimus *D'Hoop* (28 punktą) ir *Pusa* (16 punktą).

40 — Mastrichto sutartis (Europos Sąjungos sutartis) įsigaliojo 1993 m. lapkričio 1 dieną.

41 — Sprendimas *D'Hoop* (nurodytas 7 išnašoje, 25 punktą).

42 — Žr. šios išvados 38 punktą.

žiūris taikomas tik Nyderlandų piliečiams. Todėl mūsų nagrinėjamu atveju toks reikalavimas nesukelia suinteresuotojo asmens nei tiesioginės, nei netiesioginės diskriminacijos EB 12 straipsnio pirmosios pastraipos prasme.

49. Tačiau Sąjungos pilietis, pasinaudojęs EB 18 straipsnio 1 dalyje numatyta teise laisvai judėti, yra saugomas ne tik nuo diskriminacijos dėl pilietybės pagal EB 12 straipsnio pirmąją pastraipą. Atvirkščiai, reikia patikrinti, ar EB 18 straipsnio 1 daliai neprieštarauja teisės normos, sukeliančios situacijas, kai Sąjungos pilietis, pasinaudojęs savo teise laisvai judėti, yra traktuojamas ne taip palankiai, kaip būtų traktuojamas, jei jis nebūtų pasinaudojęs savo teise laisvai judėti. Tai galioja net tais atvejais, kai nevienodą požiūrį sukelia valstybė narė, kurios pilietybę turi tas Sąjungos pilietis⁴⁵.

50. Klasikinių pagrindinių laisvių atveju Teisingumo Teismas, nagrinėdamas atitinkamą nevienodą požiūrį į aplinkybes, esančias tarpvalstybinio pobūdžio ir susijusias su išimtinai šalies vidaus situacijomis, daugiausia vertino tai kaip *apribojimą*⁴⁶. Kaip jau buvo minėta, bendroji Sąjungos piliečio

judėjimo laisvė taip pat yra pagrindinė laisvė⁴⁷. Todėl galima pagrįstai teigti, kad nepalankesnis tarpvalstybinių situacijų vertinimas kartu *nediskriminuojant* dėl pilietybės turėtų būti laikomas apribojimu taip pat tada, kai šios situacijos patenka į EB 18 straipsnio 1 dalies taikymo sritį⁴⁸. Todėl reikia patikrinti, ar visos šios priemonės, kurios *varžo* Sąjungos piliečio teisę laisvai judėti kitose valstybėse narėse ir jose apsigyventi⁴⁹ arba sudaro *kliūtį*, trukdancią pasinaudoti šia bendrąja Sąjungos piliečio teise laisvai judėti⁵⁰, neprieštarauja EB 18 straipsnio 1 daliai.

51. Tačiau aišku yra viena, kad valstybės narės negali savo piliečiams trukdyti pasinaudoti EB 18 straipsnio 1 dalyje užtikrinta judėjimo laisve, numatydamos neigiamas pasinaudojimo šia laisve pasekmes, kurių neatsirastų, jei piliečiai liktų gyventi šalyje⁵¹.

45 — Šia prasme žr. sprendimus *D'Hoop* (nurodytas 7 išnašoje, 30 ir 31 punktai) ir *Pusa* (nurodytas 7 išnašoje, 18 ir 19 punktai); panašų sprendimą *Schempp* (nurodytas 7 išnašoje, 16 ir 26 punktai).

46 — Ypač žr. sprendimus: *De Lasteyrie du Saillant* (nurodytas 24 išnašoje, 45 punktas); panašius sprendimus *Manninen* (nurodytas 24 išnašoje, 20 ir paskesni punktai) ir *Marks & Spencer* (nurodytas 24 išnašoje, 34 punktas).

47 — Šiuo klausimu žr. šios išvados 34 punktą ir 19 išnašoje nurodytą teismo praktiką.

48 — Ta pačia prasme taip pat žr. 2003 m. lapkričio 20 d. Generalinio advokato F. G. Jacobs išvadą minėtoje byloje *Pusa* (C-224/02, Rink. p. I-5763, 18–20 ir 22 punktai) ir 2005 m. birželio 30 d. Išvadą minėtoje byloje *Standesamt Stadt Niebüll* (minėta 33 išnašoje, 52 ir paskesni punktai); taip pat 2006 m. vasario 2 d. Generalinio advokato L. A. Geelhoed išvadą byloje *De Cuyper* (C-406/04, šioje byloje sprendimas dar nepriimtas, 104–108 punktai). Taip pat žr. mano šios dienos išvadą *N.* (C-470/04, šioje byloje sprendimas dar nepriimtas, 65 punktas).

49 — Šia prasme žr. sprendimą *Schempp* (nurodytas 7 išnašoje, 43 punktas), kuriame Teisingumo Teismas pavartojęs žodį „varžo“ (prancūzų kalboje „entrave“), pirmą kartą išsakė atitinkamą nuomonę.

50 — Šia prasme žr. sprendimą *Pusa* (nurodytas 7 išnašoje, 19 punktas).

51 — Šia prasme žr. 7 išnašoje nurodytus sprendimus *D'Hoop* (30 ir 31 punktai) ir *Pusa* (18 ir 19 punktai). Taip pat žr. 48 išnašoje nurodytų generalinio advokato F. G. Jacobs išvados, pateiktos byloje *Pusa*, 22 punktą ir mano išvados, pateiktos byloje *N.*, 66 punktą.

52. Dėl tokio WUBO 3 straipsnyje įtvirtinto su gyvenamąja vieta susijusio reikalavimo Sąjungos piliečiams, šiuo atveju K. Tas-Hagen ir R. A. Tas, tampa nebe taip patrauklu pasinaudoti savo teise laisvai judėti ir perkelti savo gyvenamąją vietą iš Nyderlandų į kitą valstybę narę⁵². Pasinaudoję šia teise, jie negali tikėtis, kad pagal WUBO būtų patenkintas jų prašymas gauti išmoką civilėms karo aukoms. Lygiai taip pat suinteresuotiesiems asmenims mažiau patrauklu išlaikyti užsienio valstybėje jau turimą gyvenamąją vietą, nes teisė į išmoką pagal WUBO įgyjama tik turint gyvenamąją vietą Nyderlanduose⁵³.

53. Todėl toks su gyvenamąja vieta susijęs reikalavimas yra bendros judėjimo laisvės pagal EB 18 straipsnio 1 dalį apribojimas.

C — Apribojimo pateisinimas

54. Vis dėlto dar reikia išnagrinėti, ar toks Sąjungos piliečių teisės laisvai judėti apribojimas yra pateisinamas.

52 — Panaši generalinio advokato L. A. Geelhoed išvada, pateikta byloje *De Cuyper* (nurodyta 48 išnašoje, ypač 110 punktas).

53 — WUBO 3 straipsnio 6 dalyje numatyta teisingumo išlyga visiškai pašalinti tokių trūkumų negali. Šios išlygos taikymui diskreciją būtent turi PLIR, ir, remiantis jos administravimo praktika, ši išlyga *netaikoma* būtent tokiais atvejais, kai užsienio valstybėje apsigyvenama *laisva valia*. Netgi remiantis nuo 2004 m. liepos 1 d. įsigaliojusia nebe tokia griežta PUR administravimo praktika, ji taikoma ne visiems savanoriško gyvenamosios vietos į užsienio valstybę perkėlimo atvejams, nes numatyta tam tikra pajamų riba. Apie tai žr. tos išvados 11–13 punktuose.

55. Nagrinėjamu atveju nėra pagrindo manyti, kad teisės laisvai judėti (EB 18 straipsnio 1 dalis) apribojimą būtų galima pateisinti „(EB) Sutartyje ir jai įgyvendinti priimtose nuostatose nustatytais apribojimais ir sąlygomis“.

56. Vis dėlto toks Sąjungos piliečių teisės laisvai judėti apribojimas taip pat gali būti pateisinamas, jei jis grindžiamas objektyviais pagrindais ir yra proporcingas teisėtam tikslui⁵⁴.

57. WUBO 3 straipsnyje numatytas su gyvenamąja vieta Nyderlanduose susijęs reikalavimas, kaip, beje, ir reikalavimas turėti Nyderlandų pilietybę, grindžiamas tuo, kad Nyderlandų tautos solidarumo pareigos civilėms karo aukoms taikymas turėtų būti ribojamas atsižvelgiant į jų integraciją į Nyderlandų visuomenę. Kaip savo pastabose yra išdėstęs prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ir tai nurodė Nyderlandų vyriausybė, socialinės išmokos civilėms karo aukoms pagal WUBO skiriamos kaip ypatingo Nyderlandų tautos solidarumo išraiška tam tikrai asmenų grupei, kuriai būdingas ypač glaudus ryšys su Nyderlandų visuomene.

54 — Ta pačia prasme žr. sprendimus *D'Hoop* (nurodytas 7 išnašoje, 26 ir 36 punktai); *García Avello* (nurodytas 7 išnašoje, 39 ir paskesni punktai); *Collins* (nurodytas 15 išnašoje, 66 punktas); *Pusa* (nurodytas 7 išnašoje, 33 punktas) ir *Bidar* (nurodytas 11 išnašoje, 54 punktas).

58. Nyderlandų įstatymų leidėjas, siekdamas apriboti asmenų grupę, kuriai pagal WUBO gali būti skiriamos išmokos civilėms karo aukoms ir kuriai būdingas ypač glaudus ryšys su Nyderlandų visuomene, siekia teisėto tikslo.

59. Šiame kontekste, pirma, reikia prisiminti, kad kompensacijos išmokos skiriamos siekiant suteikti buvusiems *karo belaisviams*, įrodžiusiems ilgą nelaisvę, nacionalinį pripažinimą už patirtas kančias ir atlyginti už karo metais atliktą tarnybą savo šaliai⁵⁵. Šios minties negalima tiesiogiai pritaikyti kompensacijos išmokoms *civilėms karo aukoms*, nes jų patirtos kančios nėra susijusios su atlikta karo tarnyba savo šaliai. Tačiau yra teisėta, kad valstybė narė ir civiliams gyventojams, su kuriais ją per karo įvykius, o ir vėliau siejo ypač glaudus ryšys, numato atitinkamas socialines išmokas kaip nacionalinio solidarumo išraišką už karo metais patirtą turtinę ir neturtinę žalą.

60. Antra, Teisingumo Teismas taip pat sutinka, kad valstybė narė tam tikras socialines išmokas, pavyzdžiui, pagalbą studentų išlaikymo išlaidoms padengti, gali teisėtai teikti tik tiems studentams, kurie įrodė tam

tikrą integracijos į šios valstybės visuomenę laipsnį⁵⁶. Šią išvadą galima taip pat pritaikyti nagrinėjamai bylai, nes Nyderlandų išmoką civilėms karo aukoms pagal WUBO galima apibūdinti kaip pagalbą (neįmokinę) gyvenimo išlaidoms padengti. Ji skirta civilių karo aukų gyvenimo sąlygoms pagerinti ir pajamų netekimui dėl karo padarinių sukkelto invalidumo kompensuoti.

61. Kadangi valstybės narės iš principo gali savo nuožiūra nustatyti socialinių išmokų, kurių nereglamentuoja Bendrijos teisės normos, suteikimo sąlygas, jos turi ir didelę diskreciją vertinti integracijos laipsnį, kurį turi įrodyti suinteresuotasis asmuo.

62. Išmoką skirianti valstybės narė įstaiga, nustatydamą ryšio su visuomene buvimą, iš esmės gali taikyti kriterijų, paremtą suinteresuotojo asmens gyvenamąja vieta. Taigi jo integracijos į atitinkamą visuomenę reikalavimas gali būti laikomas patenkintu, jei nustatoma, kad jis tam tikrą laiką gyveno toje valstybėje narėje⁵⁷.

55 — Žr. 8 išnašoje nurodytus sprendimus *Baldinger* (17 punktas); *Gillard* (13 punktas) ir *Even* (12 punktas).

56 — Sprendimas *Bidar* (nurodytas 11 išnašoje, 57 punktas); žr. taip pat sprendimus *D'Hoop* (nurodytas 7 išnašoje, 38 punktas); *Collins* (nurodytas 15 išnašoje, 67 punktas) ir *Ioannidis* (nurodytas 5 išnašoje, 30 punktas).

57 — Sprendimas *Bidar* (nurodytas 11 išnašoje, 59 punktas).

63. Tam tikslui kompetentinga valstybė narė iš principo gali nustatyti, kiek laiko suinteresuotasis asmuo apskritai turi būti pragyvenęs tos valstybės teritorijoje, kad įgytų teisę į atitinkamą socialinę išmoką. Ir tuo atveju, jei Bendrijos teisė koordinavimo ar derinimo priemonėse nėra numačiusi kitaip⁵⁸, ta valstybė narė gali papildomai reikalauti iš suinteresuotojo asmens integracijos į visuomenę įrodymo ne tik pradėdam jam gauti išmokas, bet, galimas dalykas, ir visu išmokų gavimo laikotarpiu, o jis tai turi įrodyti išlaikydamas savo gyvenamąją vietą tos valstybės teritorijoje. Taigi taikant tokią nuolatinę gyvenamosios vietos sąlygą paprastai galima užkirsti kelią socialinės pagalbos išmokų perkėlimui („eksportui“) į užsienį⁵⁹.

64. Nors atitinkama valstybė narė turi didelę diskreciją vertinti ir nustatyti reikalingą integracijos laipsnį, ji bent jau privalo su gyvenamąja vieta susijusią sąlygą nustatyti taip, kad ji tinkamai atspindėtų pageidaujamą integracijos laipsnį. Taigi konkretus gyvenamosios vietos kriterijus turi būti tinkamas ir

reikalingas užsibrėžtam teisėtam tikslui pasiekti⁶⁰, būtent jis turi užtikrinti, kad socialinės išmokos būtų prieinamos tik tai asmenų grupei, kuri atitinka pageidaujamą integracijos laipsnį. Tačiau gyvenamosios vietos kriterijus negali būti „pernelyg bendras ir išimtinis“⁶¹.

65. Nagrinėjamu atveju Nyderlandų įstatymų leidėjas WUBO 3 straipsnyje nenumato aiškios sąlygos, kad suinteresuotieji asmenys turi išlaikyti savo gyvenamąją vietą Nyderlanduose visą laiką, kol gauna išmoką civilėms karo aukoms. Taigi, kaip aiškiai per posėdį patvirtino ir Nyderlandų vyriausybė, negalima atmesti galimybės, kad kartą paskirta išmoka civilėms karo aukoms galėtų būti perkelta („eksportuota“) į užsienio valstybę⁶², jei vėliau ten būtų perkelta gyvenamoji vieta. Iš suinteresuotojo asmens reikalaujama tik *prašymo skirti išmoką pateikimo momentu* gyventi Nyderlanduose. Dėl tokio orientavimo vien tik į prašymo pateikimo momentą WUBO 3 straipsnyje numatytas gyvenamosios vietos kriterijus tampa panašus į konkrečią datą numatantį reikalavimą.

66. Tokio pobūdžio gyvenamosios vietos kriterijus nėra tinkamas, kad įrodytų suinteresuotojo asmens integraciją į atitinkamą visuomenę, dėl dviejų priežasčių.

58 — Žr., pavyzdžiui, atitinkamų gyvenamosios vietos išlygų panaikinimą pagal Reglamento Nr. 1408/71 10 straipsnio 1 dalį, taip pat Reglamento Nr. 883/2004 7 straipsnį ir 63–65 straipsnius. Dėl atitinkamų socialinių išmokų „galimo eksportavimo“ Reglamento Nr. 1408/71 19 straipsnio kontekste žr. naują 2006 m. vasario 21 d. Sprendimą *Hosse* (C-286/03, Rink. p. I-1771). Atitinkamų išmokų „eksportavimas“ gali atsirasti iš 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamento (EEB) Nr. 1612/68 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje (OL L 257, p. 2) 7 straipsnio 2 ir 12 dalių; šiuo klausimų žr., pavyzdžiui, 1990 m. lapkričio 13 d. Sprendimą *Di Leo* (C-308/89, Rink. p. I-4185, 10–17 punktai); 1992 m. vasario 26 d. Sprendimą *Bernini* (C-3/90, Rink. p. I-1071, 20 ir 29 punktai) ir 1999 m. birželio 8 d. Sprendimą *Meeusen* (C-337/97, Rink. p. I-3298, 23–25 ir 30 punktai).

59 — Šiame kontekste taip pat žr. generalinio advokato L. A. Geelhoed išvadą, pateiktą byloje *De Cuyper* (nurodyta 48 išnašoje).

60 — Toks reikalingumo įvertinimas pateikiamas, pavyzdžiui, sprendimuose *D'Hoop* (nurodytas 7 išnašoje, 39 punktas, ypač paskutinis sakinytis); *Collins* (nurodytas 15 išnašoje, 66 ir 72 punktai) ir *Ioannidis* (nurodytas 5 išnašoje, 31 punktas, ypač paskutinis sakinytis); panašus sprendimas *Bidar* (nurodytas 11 išnašoje, 58 ir 61 punktai).

61 — Sprendimas *D'Hoop* (nurodytas 7 išnašoje, 39 punktas dėl vidurinio mokslo baigimo diplomo gavimo vietos); panašus sprendimas *Ioannidis* (nurodytas 5 išnašoje, 31 ir 33 punktai, susiję su suinteresuotojo asmens vidurinio mokslo baigimo diplomo gavimo vieta ir jo tėvų gyvenamąja vieta).

62 — Šiuo klausimu žr. šios išvados 9 punktą.

67. Pirma, toks kriterijus tik iš dalies apima visus tuos asmenis, kurie anksčiau ilgesnį laiką gyveno ir dirbo atitinkamoje valstybėje narėje ir kurie tik išėję į pensiją pageidauja apsigyventi kitoje valstybėje narėje. Tuo atveju, kai jų prašymas buvo pateiktas net ir prieš pat persikeliant gyventi į užsienio valstybę, teisę į išmokas pagal WUBO jie išlaiko ir gali skirtas išmokas „eksportuoti“. Tačiau jei jie prašymą pateikė iš karto po to, kai persikėlė gyventi į užsienio valstybę, jiems išmokos neskiriamos. Taigi asmenims, kurie gali įrodyti, kad jų integracijos į Nyderlandų visuomenę laipsnis praityje buvo panašus, ir kurie atitinkamai nusprendė apsigyventi užsienio valstybėje, toks gyvenamosios vietos kriterijus, taikomas prašymo pateikimo momentu, gali lemti ganėtinai atsitiktinius rezultatus⁶³.

68. Antra, egzistuoja pavojus, kad toks kriterijus sudarys sąlygas teisę į išmoką įgyti asmenims, kurie tik prieš pat prašymo pateikimo momentą savo gyvenamąją vietą perkėlė į atitinkamą valstybę narę ir kurių integracija į šios valstybės visuomenę dėl šios priežasties galbūt daug mažesnė negu pirmiau nurodytų asmenų grupės. Nors pagal WUBO 3 straipsnio 3 dalį tokie asmenys netenka teisės į išmoką, jei neišlaiko savo gyvenamosios vietos Nyderlanduose mažiau siai penkerius metus, vis dėlto tokia nuostata

skatina suinteresuotųjų asmenų tik *vėlesnę* integraciją į Nyderlandų visuomenę. Ir atvirkščiai, ji nesuteikia informacijos apie jų integracijos laipsnį šiuo atveju svarbia data – prašymo pateikimo momentu.

69. Teisingumo Teismo prašymu Nyderlandų vyriausybė negalėjo pateikti išsamesnės informacijos apie tai, kaip būtent suinteresuotojo asmens gyvenamoji vieta prašymo pateikimo momentu galėtų būti svarbi nustatant jo integracijos į Nyderlandų visuomenę laipsnį.

70. Žinoma, kai suinteresuotojo asmens gyvenamoji vieta yra šalies teritorijoje, kompetentingai valdžios institucijai yra lengviau patikrinti, ar asmuo turi teisę į išmoką, ypač tokiais atvejais kaip mūsų nagrinėjamas, kai reikia įrodyti karo sukeltą invalidumą. Vis dėlto net ir tada pats gyvenamosios vietos šalyje faktas prašymo pateikimo momentu nėra pakankama pageidaujamo tikslo pasiekimo sąlyga, nes karo sukeltas invalidumas arba jau ir taip yra nustatytas, kaip antai mūsų nagrinėjamu atveju, arba nėra galimybės jo galutinai nustatyti konkrečią prašymo pateikimo dieną ir jis bus nustatytas tik po kurio laiko.

63 – Čia iš esmės nieko negali pakeisti ir WUBO 3 straipsnio 6 dalyje numatyta teisingumo išlyga. Diskreciją ją taikyti būtent turi PUR ir pagal jos administravimo praktiką ji kaip tik *netaikoma* tais atvejais, kai gyvenamoji vieta į užsienio valstybę perkeliama laisva valia. Net ir po to, kai 2004 m. liepos 1 d. įsigaliojo liberalesnė PUR administravimo praktika, ji taikoma ne visiems gyvenamosios vietos perkėlimo į užsienio valstybę laisva valia atvejams, nes yra nustatyta tam tikra pajamų riba. Šiuo klausimu žr. šios išvados 11–13 punktus.

71. Todėl net ir atsižvelgus į valstybių narių turimą diskreciją nustatyti ir vertinti integracijos į jų visuomenę laipsnį, negalima objek-

tyviai pateisinti tokio gyvenamosios vietos reikalavimo, koks šiuo atveju numatytas WUBO 3 straipsnyje, ir dėl jo atsirandančio Sąjungos piliečių teisės laisvai judėti apribojimo. Teritorialumo kriterijus galėtų būti

tinkama ir reikalinga priemonė tik tada, jei suinteresuotieji asmenys prireikus galėtų įrodyti ryšį su Nyderlandų visuomene *taip pat nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos prašymo pateikimo momentu.*

VI — Išvada

72. Atsižvelgdama į tai, kas pirmiau išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į *Centrale Raad van Beroep* pateiktą prejudicinį klausimą atsakyti taip:

EB 18 straipsnio 1 dalis draudžia tokią valstybės narės teisės normą, kuria remiantis atsisakoma jos piliečiui skirti civilėms karo aukoms skirtą išmoką, kuri iš principo taip pat gali būti perkeliama į užsienio valstybę, vien todėl, kad pateikdamas prašymą suinteresuotasis asmuo gyveno ne šios valstybės, o kitos valstybės narės teritorijoje.